Advies over het economisch jaarverslag 1993

(93/C 108/08)

De Raad heeft op 18 februari 1993 besloten, overeenkomstig Beschikking 90/141/EEG van de Raad van 12 maart 1990 inzake de totstandbrenging van een geleidelijke convergentie van het economisch beleid en de economische resultaten gedurende de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie, en met name artikel 4 van deze Beschikking, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het economisch jaarverslag 1993.

De Afdeling voor economische, financiële en monetaire vraagstukken, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 9 februari 1993 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Cal.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 303e Zitting (vergadering van 24 februari 1993) het volgende advies uitgebracht, dat met meerderheid van stemmen (één onthouding) is goedgekeurd.

1. Inleiding

1.1. De Commissie heeft op 3 februari 1993 haar goedkeuring gehecht aan het verslag over de economische toestand in de Gemeenschap. De Raad heeft vervolgens het Comité verzocht, vóór eind februari een advies over dit verslag uit te brengen. Deze termijnen hebben de organisatie van de werkzaamheden en de voorbereiding van het advies uiteraard niet vergemakkelijkt.

Toch heeft het Comité zijn uiterste best gedaan om tijdig een advies op te stellen, omdat de in het verslag over de economische situatie in de Gemeenschap genoemde kwesties bijzonder belangrijk zijn en geen uitstel dulden.

Het Comité is ook bezig met een initiatiefadvies over „Werkgelegenheid in Europa".

1.2. Op de Top van Edinburgh is ook een „Verklaring over de bevordering van het economisch herstel in Europa" uitgebracht met als doel, „... de grondslagen van de economische groei te versterken en het scheppen van nieuwe werkgelegenheid aan te moedigen".

1.2.1. Naast versterking van de multilaterale controlemechanismen is op de Top voorgesteld om op korte termijn binnen de Europese Investeringsbank (EIB) een nieuwe tijdelijke leningsfaciliteit van 5 miljard ecu in te stellen om de financiering van infrastructuurprojecten voor de opbouw van transeuropese netwerken te bespoedigen en een Europees investeringsfonds met een startkapitaal van 2 miljard ecu op te richten (dit cijfer moet worden afgezet tegen de 1 000 miljard ecu die per jaar in de gehele Gemeenschap aan investeringen worden besteed).

2. Economische situatie, oorzaken en vooruitzichten volgens de Europese Commissie

2.1. In haar economisch jaarverslag bevestigt de Commissie dat op korte termijn geen verbetering in de economische situatie kan worden gebracht en dat de Gemeenschap pas op middellange termijn weer op haar groeipotentieel van ongeveer 3 % per jaar zal kunnen komen.

2.2. Uit de macro-economische grafieken in het economisch jaarverslag blijkt duidelijk de ernst van de economische situatie in de Gemeenschap.

2.2.1. Terwijl het bruto binnenlands produkt (BBP) van de Gemeenschap in de periode 1988-1990 met meer dan 3 % per jaar is gegroeid, blijkt het groeiritme in de periode 1991-1993 tegen de prognoses en verwachtingen in zo te zijn vertraagd dat de groei in deze drie jaren samen niet meer zal bedragen dan de jaarlijkse groei in de drie jaren daarvoor.

2.2.2. De investeringen in vaste activa, die in de periode 1987-1989 rond de 7 % per jaar schommelden, gingen vervolgens naar 3,8 % in 1990, 0,5 % in 1991 en 1 % in 1992. Voor 1993 wordt thans zelfs een negatief percentage (− 0,5 %) verwacht. Bij de investeringen in outillage was het beeld nog somberder.

2.2.3. Het gemiddelde inflatiepercentage in de Gemeenschap blijft sedert 1989 rond 5 % schommelen (de deflator van de particuliere consumptie bedroeg sedert 1989 resp. 4,9 %, 4,5 %, 5,3 % en 4,6 %, dit laatste percentage wordt ook voor 1993 verwacht). In dezelfde periode daalde de inflatie in de VS van 5 % in 1989/1990 naar ca. 3 % in 1992/1993. In Japan bleef het inflatiepercentage tussen 2 en 3 % per jaar schommelen.

2.2.4. Op het vlak van de externe handel van de Gemeenschap valt met name te vermelden dat het handelstekort groter is geworden. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan het feit dat het overschot op de Duitse handelsbalans sedert 1989 sterk is afgenomen.

2.2.4.1. De balans van de externe handelstransacties, die in 1989 in evenwicht was, ging naar 0,3 % van het BBP in 1990 en − 1 % van het BBP in 1991 en 1992. Dit percentage wordt ook voor 1993 verwacht.

2.2.5. De begrotingssituaties in de lid-staten blijven afwijken van de in het Protocol bij het Verdrag van

Maastricht vastgestelde referentiewaarden. Uitgedrukt in % van het BBP bedroeg het financieringstekort van de overheid in de gehele Gemeenschap 2,9 % in 1989, 4,1 % in 1990, 4,6 % in 1991 en 5,3 % in 1992; het zal naar schatting 5,75 % bereiken in 1993.

2.2.6. De werkgelegenheid steeg in de Gemeenschap in 1989/1990 met in totaal 1,5 %, waardoor de werkloosheid kon dalen naar 8,3 % eind 1990. Daarna ging het minder goed. In 1991 steeg het aantal arbeidsplaatsen nog met 0,1 %, in 1992 daalde dit aantal met 0,5 %, en in 1993 zal de daling naar schatting 0,8 % bedragen. Daardoor zou de werkloosheid in 1993 11 % belopen, hetgeen neerkomt op ongeveer 15 miljoen werklozen.

2.2.6.1. De bezettingsgraad in de verwerkende industrie was in 1990 ongeveer 85 %, in 1991 82 % en in 1992 minder dan 80 %.

2.2.7. De reële loonstijging per werknemer (na toepassing van de particuliere consumptiedeflator) ging van 2,8 % naar 1,8 % in 1991 en 1,3 % in 1992, en zal naar verwachting in 1993 rond de nullijn schommelen.

2.2.7.1. Het rendement van vaste activa is tot 1990/1991 blijven stijgen om weer op het historische niveau van 1961-1973 te komen.

2.3. Deze ongunstige ontwikkeling van de economische situatie in de afgelopen jaren en de fouten die steeds weer in de prognoses gemaakt zijn, moeten volgens de Commissie worden toegeschreven aan:

2.3.1. het cyclische verloop van de economie, na een periode van „abnormale" groei in 1988/1989 die het groeipotentieel overtrof en tot inflatie leidde, waartegen vanaf 1989/1990 via het loon- of begrotingsbeleid een restrictief monetair beleid had moeten worden gevoerd;

2.3.2. de ontwikkelingen in de Verenigde Staten (VS) (groei van het BBP van 0,7 % in 1990 naar −1,3 % in 1992) en Japan (groeivertraging van 5,2 % in 1990 naar 4,4 % in 1991 en 1,5 % in 1992) alsmede de dollarkoers, waardoor de exporteurs uit de Gemeenschap in moeilijkheden kwamen;

2.3.3. de Duitse eenwording, die in een eerste fase de binnenlandse vraag opdreef (5 % per jaar in 1990/1991), maar vervolgens tot onevenwicht leidde (meer inflatie, begrotingstekort van 3,5 % van het BBP, afgezien nog van buiten de begroting gehouden factoren, die echter vanaf 1995 hierin zullen worden meegerekend);

2.3.4. de speculaties op de wisselmarkten in de zomer van 1992, met als gevolg dat het Britse pond en de Italiaanse lire het Europees Monetair Systeem (EMS) verlieten en dat de zwakste valuta's (peseta, escudo, Iers pond) werden gedevalueerd;

2.3.5. de verslechtering van de politieke situatie in de Gemeenschap na het Deense en het Franse referendum, waardoor een algemene onzekerheid ontstond omtrent de vorderingen van de Politieke Unie en de Economische en Monetaire Unie;

2.3.6. al deze factoren samen hebben er ten slotte voor gezorgd dat de indicatoren voor het vertrouwen van de consumenten en het bedrijfsleven vanaf 1989 constant bleven dalen en eind 1992 zelfs een absoluut dieptepunt hebben bereikt.

2.4. De economische vooruitzichten die de Commissie voor 1993 presenteert, zijn niet zeer bemoedigend. De Commissie gaat ervan uit dat er geen alternatief voor het tot nu toe gevoerde beleid bestaat en dat zowel het economische als het financiële beleid dus ongewijzigd moeten worden voortgezet.

2.4.1. Ten aanzien van de in het Verdrag van Maastricht neergelegde bepalingen is het vooral belangrijk dat de lid-staten de doelstellingen van de nominale convergentie honoreren, zodat de voorwaarden kunnen worden geschapen voor een gezonde economische opleving en voor herstel van het vertrouwen van het bedrijfsleven en van de consumenten.

2.4.2. Volgens de Commissie blijven inflatiebeperking, beheersing van de overheidsuitgaven en loonmatiging, met name in de openbare sector, op korte termijn de grootste problemen. Indien deze factoren niet onder controle kunnen worden gebracht, kunnen de vooruitzichten op meer economische groei vanaf 1995/1996 in gevaar komen.

3. Opmerkingen over de economische situatie en te nemen maatregelen

3.1. De in het Verdrag van Maastricht vastgelegde criteria met het oog op nominale convergentie moeten beschouwd worden als doelstellingen op middellange termijn waarmee wordt beoogd, de voorwaarden voor niet-inflatoire groei te scheppen en de totstandbrenging van de Economische en Monetaire Unie (EMU) mogelijk te maken. Thans moeten deze criteria worden aangevuld: er moet tevens gestreefd worden naar een krachtigere reële groei, daar de achteruitgang van de economische situatie en de grote werkloosheid anders de in artikel 2 van het Verdrag genoemde sociaal-economische samenhang en geleidelijke verbetering van de levensstandaard in gevaar kunnen brengen.

3.2. Het initiatief van staatshoofden en regeringsleiders ter stimulering van groei en werkgelegenheid is een positief besluit, daar hiermee de ernst van de situatie en de negatieve gevolgen hiervan voor de werkgelegenheid worden erkend en er tevens mee wordt beoogd, de groei en het creëren van werkgelegenheid in het gehele communautaire beleid centraal te stellen.

3.2.1. Gezien deze ernstige economische toestand was toch een sneller en doeltreffender optreden verwacht, zodat de publieke opinie duidelijk de weerslag van de communautaire besluiten had kunnen zien.

3.3. Dit groei- en werkgelegenheidsinitiatief moet worden aangevuld met een gecoördineerd optreden in de internationale economische betrekkingen, waarbij de groeiende protectionistische tendensen beteugeld

moeten worden en een internationaal klimaat moet worden geschapen dat de communautaire groeistrategie ten goede komt.

3.4. De groei- en werkgelegenheidsstrategie mag niet worden doorkruist door een restrictief begrotingsbeleid, dat de economische groei negatief zou kunnen beïnvloeden. Er mag niet worden getornd aan het streven naar maximale convergentie op middellange termijn, maar toch moeten dringend maatregelen worden genomen om de groei weer op gang te brengen.

3.4.1. Met name tegen de achtergrond van de wereldwijde concurrentiestrijd waarin de Gemeenschap is verwikkeld, is een verlaging van het inflatiepeil noodzakelijk om de internationale concurrentiepositie van de EG te herstellen.

3.5. De communautaire coördinatie moet worden versterkt. De economische maatregelen die de lid-staten in het kader van het actieplan voor groei en werkgelegenheid zullen nemen, moeten op communautair niveau gecoördineerd en bekendgemaakt worden; zij mogen niet louter het antwoord op specifiek interne problemen van de lid-staten zijn.

3.6. De spanning tussen interne en externe doelstellingen van het economisch beleid in verschillende Europese landen moet onverwijld nader omschreven en vervolgens opgeheven worden. Dit geldt met name voor de instandhouding van de muntpariteit, het verlies aan concurrentievermogen, de begrotingstekorten en de overheidsschuld.

3.6.1. Het Comité beveelt aan dat alle lid-staten zich er opnieuw toe verbinden, om inzake wisselkoersen gemeenschappelijk, gecoördineerd en tijdig op te treden.

3.7. De reële rente, vooral op korte termijn, ligt op een peil dat in de industrielanden bijna nog nooit zo hoog is geweest. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft in dit verband in haar jongste rapport (december 1992) gesteld dat het hoge rentepeil in Europa de groei heeft afgeremd.

Ondanks het feit dat de inflatie in de meeste lid-staten gedaald is, waardoor ook de rentevergoeding op tegoeden is afgenomen, is de debetrente vrijwel gelijk gebleven.

3.7.1. Wel moet onderscheid gemaakt worden tussen de korte-termijnrente, die rechtstreeks door de centrale banken wordt beïnvloed, en de lange-termijnrente, die in hoofdzaak afhankelijk is van het evenwicht tussen sparen en investeren, en vooral van de inflatieverwachting.

3.7.2. In Duitsland bijvoorbeeld ligt de lange-termijnrente ongeveer 0,3 punten beneden de Amerikaanse rente, terwijl de korte-termijnrente er ongeveer 5,3 punten hoger ligt.

Het is te hopen dat de recente verlaging door de Bundesbank met 0,5 % en 0,25 % van resp. het Lombardtarief en het disconto de aanzet vormt tot een algemene rentedaling in Europa.

3.7.3. Een verlaging van het rentepeil zou juist de voorwaarden kunnen scheppen om investeringen en particulier verbruik aan te zwengelen en de uit de overheidsschuld voortvloeiende lasten te verlichten.

3.7.4. Door het feit dat de impliciete rente op de schuld hoger ligt dan de nominale groei van het BBP (d.i. de reële groei plus de prijsstijging, die beide duidelijk aan het vertragen zijn), is een „sneeuwbaleffect" ontstaan. Daardoor is de schuldratio verslechterd, ondanks het feit dat de landen die streven naar een grotere begrotingsdiscipline het primaire begrotingstekort hebben kunnen terugdringen.

3.8. De financiële instellingen in vele OESO-landen hebben de laatste jaren de voorkeur gegeven aan vastgoedleningen, omdat onroerende goederen een deugdelijke garantie voor de verstrekte leningen leken te zijn.

3.8.1. De grotere concurrentie in deze sector, die soms niet gepaard ging met adequaat toezicht op de kredietinstellingen, heeft geleid tot een buitensporige stijging van de vastgoedprijzen. De kredietinstellingen zagen in deze stijging een versterking van de hun geboden leninggaranties.

3.8.2. In verschillende landen zijn de vastgoedprijzen ingestort. Dit veroorzaakte faillissementen, hetgeen noopte tot enorme kapitaalinjecties met overheidsgeld, en — meer algemeen — twijfels deed rijzen omtrent de kwaliteit van de activa.

3.8.3. Deze ernstige situatie heeft aanzienlijke gevolgen (die nader bestudeerd moeten worden) voor het tempo van de economische opleving, die duidelijk langzamer verloopt en zwakker is dan in vergelijkbare periodes in het verleden.

3.8.4. Gezien de huidige schuldenlast — zowel van de gezinnen als van de bedrijven en ook van de overheid — zal een daling van de rentevoeten alléén niet voldoende zijn om de economie nieuw leven in te blazen: er zijn tevens maatregelen nodig die op een beter en produktiever gebruik van het kapitaal gericht zijn. In dit verband zou bijvoorbeeld meer krediet kunnen worden verstrekt voor produktieve investeringen, en minder voor speculatieve vastgoedprojecten.

3.9. Door de opneming van een nieuwe titel in het Verdrag zullen de investeringen op het gebied van infrastructuur (met name de Europese netwerken in de sectoren vervoer, energie en telecommunicatie) onder de bevoegdheid van de Gemeenschap vallen, zodat ten volle profijt kan worden getrokken van de voordelen die uit de totstandbrenging van de interne markt voortvloeien.

3.9.1. De voorbereidende werkzaamheden met het oog op het op gang brengen van de projecten — waarvan er vele reeds op papier staan — moeten worden versneld. Daarbij moeten zowel de lid-staten als de

communautaire instanties onverwijld aangeven met welke projecten eerder dan gepland moet worden begonnen.

3.9.2. Ook het Cohesiefonds moet zo snel mogelijk van de grond komen.

3.9.3. Los van de rechtstreekse weerslag van deze besluiten ten aanzien van een sector die zwaar door de huidige crisis wordt getroffen, zou met de versnelde uitvoering van projecten blijk worden gegeven van een krachtdadige aanpak en van vertrouwen in de economische opleving.

3.10. De macro-economische gevolgen van de besluiten van de Top van Edinburgh over de financiële vooruitzichten voor de Gemeenschap tot 1999, met inbegrip van de verhoging van de middelen van de structuurfondsen, komen niet eens aan de orde in het economisch jaarverslag van de Commissie. Zij zouden moeten worden genoemd bij de factoren die de economische opleving kunnen bevorderen.

3.10.1. Hoewel de goedgekeurde vooruitzichten achtergebleven zijn bij de oorspronkelijke voorstellen van de Commissie, is het plafond van de eigen middelen opgetrokken, zullen aanzienlijk meer middelen voor de structuurfondsen worden uitgetrokken, en zijn garanties gegeven dat meer geld ter beschikking zal komen voor de versterking van zowel het interne beleid als de externe politiek, met name ten aanzien van de landen van Midden- en Oost-Europa.

3.10.2. De communautaire begroting zal in totaal van ongeveer 70 miljard ecu in 1993 tot zowat 84 miljard ecu in 1999 worden opgetrokken. Daarvan zal 30 miljard ecu naar structuurmaatregelen gaan.

3.10.3. De beduidende directe en indirecte gevolgen van deze geldoverdracht voor de begunstigde landen, alsmede de daarmee verbonden stijging van de vraag in de overige lid-staten, zullen er beslist in grote mate toe bijdragen dat een klimaat van vertrouwen ontstaat, te meer daar het meerjarenkader de onzekerheid wegneemt die zich bij jaarlijkse begrotingen voordoet.

3.11. Zodra duidelijk werd dat de economische crisis veel ernstiger was dan algemeen werd aangenomen, is er in alle communautaire documenten steeds weer op gewezen dat de sociale partners in deze situatie een belangrijke rol kunnen spelen en ertoe kunnen bijdragen de crisis te overwinnen.

3.11.1. Van de sociale partners wordt verwacht dat zij de loonstijgingen binnen de perken houden (hetgeen als voorwaarde voor financiële stabiliteit wordt gezien) en op de arbeidsmarkt flexibiliteit aan de dag leggen, ten einde de aanwerving van nieuwe werknemers te stimuleren.

3.11.1.1. Ten aanzien van de loonontwikkeling wijst de Commissie er tevens op dat de reële loonstijging slechts de helft van de produktiviteitsstijging zou mogen bedragen; de andere helft moet dienen om de rentabiliteit op te trekken.

3.11.2. Hetgeen de sociale partners de communautaire besluitvormingsinstanties gevraagd hebben (met name op basis van de op 3 juli 1992 tijdens de communautaire sociale dialoog aangenomen verklaring), heeft minder weerklank gevonden. Dit geldt in het bijzonder voor de noodzaak dat een dynamischer economisch beleid wordt gevoerd, de rentevoeten worden verlaagd, meer wordt geïnvesteerd, monetaire stabiliteit tot stand wordt gebracht en stabiele arbeidsplaatsen worden gecreëerd.

3.11.3. Wil men de concurrentiepositie van de Europese economie op lange termijn herstellen en versterken, dan moeten de werknemers actiever kunnen deelnemen aan de ontwikkeling van hun bedrijf, met name waar het gaat om de verbetering van de werkmethodes en de invoering van nieuwe technologieën en innovaties in het produktieproces. Een van de redenen waarom in sommige Europese landen een groot tekort aan gespecialiseerde arbeidskrachten bestaat en niet kan worden voldaan aan een aantal behoeften van de bedrijven, terwijl er tegelijkertijd grote werkloosheid heerst, ligt in het feit dat de arbeidsverhoudingen in die landen onvoldoende met de tijd mee zijn geëvolueerd (een andere belangrijke reden is dat de beroepsopleiding ver van de realiteit staat en niet is afgestemd op de situatie en de behoeften van de bedrijven).

Gedaan te Brussel, 24 februari 1993.

De Voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

Susanne TIEMANN